

PARLAMENT SAYLOVIGA YANGICHA YONDASHUV

Xushvaqto'v Z.R.

O'zDJTSU o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13899781>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda yangi parlament saylovi, mamlakatning siyosiy tizimini shakllantirishda muhim rol o'ynashi yoritilgan. O'zbekistonda saylov yangicha yondashuvga asoslanganligi va xalqaro standartlarga moslashtirilgani yoritilgan. 2024-yilda bo'lib o'tadigan navbatdagi parlament saylovlari mamlakatning kelajakdagi rivojlanishi va hukumatning xalq oldidagi mas'uliyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega ekani haqida ma'lumot keltirilgan.

Kalit so'zlar: Parlament saylovi, Oliy Majlis, saylov qonunchiligi, saylov jarayoni, siyosiy partiyalar, saylov islohotlari, demokratik jarayonlar, saylov monitoring, xalqaro standartlar, siyosiy vakillik, ijtimoiy faoliyat fuqarolik jamiyati, saylov kompaniyasi.

NEW APPROACH TO PARLIAMENTARY ELECTIONS

Abstract. In this article, the new parliamentary election in Uzbekistan plays an important role in the formation of the country's political system. It was highlighted that the election in Uzbekistan is based on a new approach and adapted to international standards. It is reported that the next parliamentary elections in 2024 are important for the future development of the country and increasing the government's responsibility to the people.

Key words: Parliamentary election, Oliy Majlis, election law, election process, political parties, election reforms, democratic processes, election monitoring, international standards, political representation, social activity, civil society, election company.

НОВЫЙ ПОДХОД К ПАРЛАМЕНТСКИМ ВЫБОРАМ

Аннотация. В данной статье новые парламентские выборы в Узбекистане играют важную роль в формировании политической системы страны. Было подчёркнуто, что выборы в Узбекистане основаны на новом подходе и адаптированы к международным стандартам. Сообщается, что следующие парламентские выборы в 2024 году важны для дальнейшего развития страны и повышения ответственности правительства перед народом.

Ключевые слова: Парламентские выборы, Олий Мажлис, избирательное право, избирательный процесс, политические партии, избирательные реформы, демократические процессы, мониторинг выборов, международные стандарты, политическое представительство, общественная деятельность, гражданское общество, избирательная компания.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XXII bobi [1] saylov siyosatini tartibga soladi. U O'zbekiston Respublikasining „Saylov kodeksi“ [2]da o'z ifodasini topgan. Shuningdek, „O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi faoliyatini takomillashtirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori“ [3] O'zbekistonda saylov jarayonlarini adolatli tashkil etishda huquqiy asos sanaladi.

Markaziy Saylov komissiyasining 2024-yil 26-iyuldagi qaroriga asosan 2024-yil 27-oktyabr kuni o'tkaziladigan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va xalq deputatlari Kengashlari deputatlari sayloviga start berildi [4].

Ushbu saylovlarning mazmunan yangi va texnologik o'tishi kutilmoqda. Saylovlarni Konstitutsiya va qonunlarimiz, umume'tirof etilgan xalqaro demokratik standartlar asosida va ularga to'la rioya qilgan holda o'tkazish ko'p jihatdan fuqarolarimizning saylov qonunchiligi bo'yicha huquqiy savodxonligiga bog'liq. Saylov jarayonlari birinchi marotaba „E-saylov“ axborot tizimi orqali tashkil etilmoqda.

Qayd etish joiz, bu yilgi saylovlarni texnologik jihatdan yangi va zamonaviy bosqichda o'tkazish maqsadida keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan, saylov kampaniyasi davrida mutlaqo o'ziga xos platforma "E-SAYLOV" axborot tizimi va Saylov jarayonini boshqarish axborot tizimlaridan foydalanish saylovlarning xalqaro standartlarga mos tarzda o'tishiga xizmat qiladi.

"E-saylov" tizimi — bu elektron saylov tizimi bo'lib, unda saylov jarayonlari onlayn platformalar orqali amalga oshiriladi. Ushbu tizim yordamida saylovchilar o'z ovozlari masofadan turib, tez va qulay tarzda berishlari mumkin. E-saylov tizimi asosan quyidagi afzalliklarga ega:

1. Ovoz berishning qulayligi: Saylovchilar o'zlarining shaxsiy kompyuterlari yoki mobil qurilmalari orqali ovoz berish imkoniyatiga ega.

2. Tezlik va samaradorlik: Ovozlar tezda to'planadi va hisoblanadi, bu esa saylov natijalarini tezroq e'lon qilish imkonini beradi.

3. Shaffoflik: Elektron tizimlar orqali ovoz berish jarayoni shaffof bo'ladi, bu esa saylov natijalariga nisbatan ishonchni oshiradi.

4. Xavfsizlik: Ovoz berish jarayonida maxfiylik va ma'lumotlarning himoyasi uchun zamonaviy xavfsizlik choralaridan foydalaniladi.

E-saylov tizimining qo'llanilishi har xil mamlakatlarda va hududlarda farq qiladi. Bunday tizimlar ko'plab joylarda, xususan, Amerika Qo'shma Shtatlarida, Estoniya va boshqa davlatlarda muvaffaqiyatli tatbiq etilgan. Biroq, bu tizimlar o'zining xavflari va muammolariga ham duch kelishi mumkin, masalan, texnik nosozliklar, kiberhujumlar va boshqa xavfsizlik muammolari.

O'zbekistonning yangi 2023 yil 30-aprelda referendum orqali qabul qilingan Konstitutsiyasi saylov tizimida ham yangi islohotlarni o'tkazishga huquqiy asos yaratdi.

O'zbekistonda ilk marotaba Oliy Majlis Qonunchilik palatasi saylovlari aralash saylov tizimi, ya'ni majoritar-proporsional tizim asosida o'tkazilmoqda.

Aralash saylov tizimi – bu saylovchilarni vakillik qilish uchun turli saylov metodlarini birlashtiradigan tizimdir. Odatda, bu tizimda bir vaqtning o'zida proporsional va majburiy (masalan, ko'pchilik) ovoz berish usullari qo'llaniladi. Aralash saylov tizimining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Proporsional va majburiy ovoz berish: Aralash tizimda saylovchilar bir qismini proporsional, ikkinchi qismini esa majburiy saylov metodlari orqali tanlash imkoniyatiga ega. Bu, masalan, bir qism saylovchilar partiyalarga, boshqasi esa muayyan shaxslarga ovoz berishlari mumkin.

2. Saylovchilarning vakillik huquqi: Bu tizim saylovchilarga turli variantlarni tanlash imkonini beradi, shuning uchun har bir saylovchi o'zining xohishiga ko'ra eng yaxshi nomzod yoki partiyani tanlashda ko'proq erkinlikka ega bo'ladi.

3. Xulq-atvor va siyosiy xilma-xillik: Aralash tizim, odatda, siyosiy partiyalar va nomzodlar sonini oshirishga yordam beradi, bu esa ko'p xilma-xillik va turli fikrlarni aks ettiradi.

4. Natijalarni hisoblash murakkabligi: Aralash saylov tizimi natijalarini hisoblashda yanada murakkab jarayonlarni talab qilishi mumkin, chunki har xil usullarni birlashtirish zarur.

5. Ovoz berish va saylov jarayonining shaffofligi: Bunday tizimda saylov jarayonining shaffofligi muhim ahamiyatga ega, chunki bir nechta metodlar birlashtirilganligi sababli, bu jarayonda ishonchni oshirish uchun ko'proq e'tibor qaratish lozim.

Aralash saylov tizimlari turli mamlakatlarda qo'llaniladi. Misol uchun, Germaniya va Yangi Zelandiya kabi davlatlar aralash tizimlarni muvaffaqiyatli amalga oshirib, saylov jarayonlarini yanada samarali va adolatli qilishni maqsad qilgan.

Aralash saylov tizimiga o'tish siyosiy partiyalarning jamiyatimiz va boshqaruv tizimidagi ta'sirini oshirishga xizmat qilmoqda. Deputatlarning 75 nafari bevosita majoritar, 75 nafari esa, proporsional tizim bo'yicha siyosiy partiyalarga berilgan ovozlar asosida saylanishadi. Ma'lumot uchun, majoritar saylov tizimi – davlat va mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga saylov tizimi bo'lib, unda saylov okrugida ko'pchilik ovoz olgan nomzodlar saylangan hisoblanadi. Proporsional saylov tizimida saylovchilar aniq shaxsga emas, balki biror partiya ovoz beradi.

Siyosiy partiyalarning rolini oshirish uchun aralash saylov tizimiga o'tish taklifi mart oyida O'zbekiston prezidenti tomonidan deputatlar bilan uchrashuvda ilgari surilgan edi [5].

Konstitutsiyaning yangi tahriri bo'yicha referendumdan so'ng Shavkat Mirziyoyev 8-may kuni majoritar-proporsional saylov tizimini joriy etish to'g'risidagi farmonni imzoladi.

Ayollarning soni bir mandatli saylov okruglari bo'yicha, shuningdek partiya ro'yxati asosida siyosiy partiyadan ko'rsatilgan deputatlikka nomzodlar sonining kamida 40 foizini tashkil etishi kerak. Bunda partiya ro'yxatidagi ketma-ketlikda kamida har 5 nafar nomzodning ikki nafari ayol kishi bo'lishi lozim.

O'zbekistonda parlament saylovlariga yangicha yondashuv quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga oladi:

1. Saylov qonunchiligini takomillashtirish: O'zbekiston hukumati saylov qonunchiligini zamonaviy talablarga moslashtirishga qaratilgan islohotlarni amalga oshirmoqda. Bu, shaffoflik va adolatni ta'minlash, saylov jarayonida qonuniylikni kuchaytirish maqsadida muhimdir.

2. Demokratik jarayonlarni kuchaytirish: O'zbekiston demokratiyasini rivojlantirish, fuqarolarning saylov jarayonlarida faol ishtirokini rag'batlantirishga qaratilgan tashabbuslarni amalga oshirishga e'tibor qaratilmoqda. Saylovchilarni saylov jarayoni haqida ma'lumotlar bilan ta'minlash uchun turli targ'ibot kampaniyalari o'tkazilishi rejalashtirilgan.

3. Saylov tizimini isloh qilish: O'zbekistonda saylov tizimini modernizatsiya qilish va saylov jarayonining shaffofligini oshirishga qaratilgan qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonda saylov qonunchiligini takomillashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish muhim o'rin tutadi.

4. Saylov jarayonida ishtirok etish: O'zbekiston hukumati fuqarolarni saylov jarayonida faol ishtirok etishga chaqirmoqda. Bu borada yosh avlodning saylovlarda qatnashishini

rag'batlantirish, o'z huquqlari va majburiyatlarini bilishlarini ta'minlashga qaratilgan tashabbuslar mavjud.

5. Monitoring va nazorat: Saylov jarayonlarini mustaqil monitoring qilish tizimini kuchaytirish, xalqaro tashkilotlar va kuzatuvchilarni jalb etish, shuningdek, saylovlardan oldin va keyin kuzatuvchilar tomonidan o'tkaziladigan baholashlar orqali shaffoflikni ta'minlash.

6. Axborot texnologiyalari: Saylov jarayonlarida axborot texnologiyalarining qo'llanilishi, elektron saylov tizimlarining joriy etilishi, fuqarolarni onlayn tarzda ro'yxatdan o'tkazish imkoniyatlari yaratish.

7. Ijtimoiy masalalar: Saylovlarning ijtimoiy masalalarga qaratilishi, gender tengligi, yoshlar va qiyinchilikka uchragan guruhlarning saylovda ishtirokini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlar.

8. Gender tengligi: ayollarning soni bir mandatli saylov okruglari bo'yicha, shuningdek partiya ro'yxati asosida siyosiy partiyadan ko'rsatilgan deputatlikka nomzodlar sonining kamida 40 foizini tashkil etishi kerak. Bunda partiya ro'yxatidagi ketma-ketlikda kamida har 5 nafar nomzodning ikki nafari ayol kishi bo'lishi lozim.

9. Tashqi hamkorlik: Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish, saylov jarayonlaridagi tajribalardan foydalanish va saylov islohotlari bo'yicha maslahat olish.

O'zbekistonning yangi saylov yondashuvlari demokratik jarayonlarni yanada rivojlantirish, shaffoflikni ta'minlash va fuqarolarni saylovlarda faol ishtirok etishga undash maqsadida amalga oshirilmoqda.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 01.05.2023
2. O'zbekiston Respublikasining Saylov kodeksi. 26.06.2019
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy saylov komissiyasi faoliyatini takomillashtirish bo'yicha tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 06.11.2018 yildagi PQ-4004-son.
4. Марказий сайлов комиссиясининг мажлиси; 26/07/2024
5. Gazeta.uz
6. Turdimuratov Y. A. National veterinary medicine in traditional Uzbek livestock breeding //ISJ. – 2019.
7. Turdimuratov Y. A. Etnosport–milliy sport turlari va xalq o'yinlarini rivojlantirishning muhim omili //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – T. 3. – №. 11. – С. 132-139.